

ЧЕТВРТО ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ КАЛОЧАИ СОБОЊА против СРБИЈЕ

(Представка број 19857/10)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

4. јул 2023. године

Ова пресуда је правоснажна, али може бити предмет редакцијске измене.

У предмету Калочаи Собоња против Србије,

Европски суд за људска права (Четврто одељење), на заседању Одбора у саставу:

Faris Vehabović, *председник,*

Iulia Antoanella Motoc,

Branko Lubarda, *судије,*

и Branimir Pleše, *в.д. секретара одељења,*

Имајући у виду:

представку (број 19857/10) против Републике Србије коју је 29. марта 2010. године, у складу са чланом 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”), Суду поднела држављанка Србије, гђа Ерика Калочаи Собоња (у даљем тексту: „подносиатељка представке”), рођена 1969. године и која живи у Новом Саду, а коју је заступала гђа Д. Ђапић, адвокат из Сомбора;

одлуку да се о притужбама у вези са спором о старатељству над децом обавести Влада Републике Србије (у даљем тексту: „Влада”), коју је заступала гђа В. Родић, њен заступник пред Европским судом за људска права у релевантном периоду, а потом и њена наследница у тој канцеларији, гђа З. Јадријевић Младар, и да се остатак представке прогласи неприхватљивим;

Запажања страна у спору;

чињеницу да Влада није уложила приговор на испитивање представке од стране Одбора;

Након већања на затвореној седници одржаној 13. јуна 2023. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

I. ПОСТУПАК ЗА УТВРЂИВАЊЕ ВРШЕЊА РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА НАД ДЕЦОМ

1. Подносиатељка представке је 8. јула 1999. године поднела захтев за развод брака са К.Т. и самостално вршење родитељског права над њихово двоје деце (дечаком М., рођеним 23. октобра 1996. године, и девојчицом Р., рођеном 7. јула 1998. године). Општински суд у Сомбору је 21. фебруара 2001. године усвојио њене захтеве. Дана 18. новембра 2002. и 8. октобра 2003. године, ту пресуду су потврдили како Окружни суд у Сомбору, тако и Врховни суд. Пресуда није извршена и М. је наставио да живи са К.Т.
2. Дана 19. фебруара 2003. године, К.Т. је затражио преиспитивање пресуде од 21. фебруара 2001. године, тражећи самостално вршење родитељског права над М.
3. Општински суд је 23. фебруара 2004. године обуставио извршење пресуде од 21. фебруара 2001. године до окончања поступка.
4. Општински суд је 19. фебруара 2008. године усвојио захтеве К.Т. Суд је доделио самостално вршење родитељског права К.Т. над М., и доделио права на одржавање личних односа са дотичним дететом подносиатељки представке. Подносиатељка представке је уложила жалбу на ову одлуку.
5. Окружни суд је 16. маја 2008. године укинуо пресуду од 19. фебруара 2008. године у делу који се односи на вршење родитељског права над М., уз констатацију да Општински суд, између осталог, није (i) утврдио која страна поседује боље капацитете за вршење родитељског права над М., и (ii) да није узео у обзир најбољи интерес дотичног детета.
6. Дана 2. децембра 2008. године, Општински суд је поново доделио самостално вршење родитељског права К.Т. над М., позивајући се на жељу потоњег да остане са оцем и на мишљење вештака да је додељивање вршења самосталног родитељског права К.Т. било у најбољем интересу М. Накнадне жалбе које је уложила подносиатељка представке биле су без успеха. Коначну одлуку о овом питању донео је Врховни суд 2. септембра 2009. године.
7. Општински суд је 11. јуна 2009. године обуставио извршни поступак у вези са пресудом од 21. фебруара 2001. године.

II. КОНТАКТ ПОДНОСИТЕЉКЕ ПРЕДСТАВКЕ СА М.

8. Према пресуди од 2. децембра 2008. године, подносиатељка представке је у неколико наврата пре 10. марта 2005. године одржавала контакт са М. који није трајао дуже од два до три сата. Она је била у могућности да свог сина види неколико пута годишње. Поред тога, 17. и 24. децембра 2005. године, у периоду између 26. и 31. децембра 2005. године, у периоду између 5. и 13. јануара 2006. и 7. јануара 2008. године, М. је ноћио у кући подносиатељке представке након што је за то добио сагласност од К.Т. Након тога, М. је посетио подносиатељку представке само једном, у августу 2009. године.
9. Према наводима Владе, подносиатељка представке је радила као секретар у школи коју је похађао М., и могла је свакодневно да виђа свог сина.

III. КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ПРОТИВ К.Т.

10. Општински суд је 22. децембра 2005. године утврдио да је К.Т. крив за отмицу детета у односу на М., у периоду од 18. новембра 2002. до 22. децембра 2005. године, и осудио га на казну затвора у трајању од шест месеци, тј. условну казну у трајању од три године. Његова пресуда је постала правоснажна 28. марта 2006. године.

IV. ЖАЛБА ПРЕД УСТАВНИМ СУДОМ

11. Подносиатељка представке је 6. новембра 2009. године поднела уставну жалбу Уставном суду Србије. Тражила је обештећење за: (i) неизвршење пресуде из 2001. године; (ii) прекомерну дужину две групе поступака за утврђивање вршења родитељског права; и (iii) пропуст државе да јој обезбеди одржавање личних односа са М., и да јој омогући да врши своја родитељска права у периоду између 1998. и 2009. године.

12. Уставни суд је 14. јула 2011. године одбио притужбу подносиоце представке на дужину и правичност поступка за утврђивање вршења родитељског права као неосновану, и одбацио притужбу о наводно прекомерној дужини прве групе поступка за утврђивање вршења родитељског права, као и извршног поступка који је уследио, као неблагоприятно поднете. Даље је по укратко одбацио жалбу подносиоце представке о повреди њених родитељских права, јер „није навела уставнаправне разлоге за тврдњу о повреди тих права”.

ОЦЕНА СУДА

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 8. КОНВЕНЦИЈЕ

13. Подносиоце представке се притуживала на основу члана 8. да органи на домаћем нивоу нису успели (i) да јој обезбеде одржавање личних односа са својим сином, и (ii) да изврше пресуду од 21. фебруара 2001. године у њену корист, што је на крају довело до усвајања нове пресуде којом је вршење родитељског права над њеним сином поверено њеном бившем мужу.

A. Допуштеност

1. Поднесци странака

14. Влада је тврдила да подносиоце представке није исцрпила домаће правне лекове у вези са својим притужбама. Конкретно, пре доношења пресуде од 21. фебруара 2001. године у њену корист, она је требало да затражи одређивање привремене мере како би убрзала и олакшала своје вршење родитељског односа са М. Влада је даље напоменула да је Уставни суд одбацио жалбу подносиоце представке.

15. Подносиоце представке је тврдила да је подношењем уставне жалбе прописно испоштовала услове прихватљивости утврђене Конвенцијом.

2. Оцена Суда

(a) Компатибилност *ratione temporis*

16. Суд примећује да је, у складу са општеприхваћеним принципима међународног права, држава уговорница обавезана Конвенцијом само у погледу догађаја који су се десили након њеног ступања на снагу. Суд даље констатује да је Конвенција ступила на снагу 3. марта 2004. године у односу на Србију, те да су се неки од догађаја који се помињу у представци у овом предмету заправо одиграли пре наведеног датума. Суд стога има надлежност *ratione temporis* да испита притужбе подносиоце представке само у оној мери у којој се тичу догађаја који су се одиграли 3. марта 2004. године или након тог датума. Ипак, из разлога контекста и приликом испитивања ситуације на коју се подносиоце представке жали у целини, Суд ће такође узети у обзир све релевантне догађаје пре тог датума (видети, на пример, *Милановић против Србије*, број 44614/07, став 78, од 14. децембра 2010. године, са даљим референцама).

(b) Приговор Владе о неисцрпљивању домаћих правних лекова

17. Суд понавља да се Уставна жалба, у принципу, сматра делотворним правним средством у смислу члана 35, став 1. у погледу свих представки поднетих против Републике Србије од 7. августа 2008. године (видети, међу осталим изворима, *Неговановић и други против Србије*, бр. 29907/16 и 3 других, став 67, од 25. јануара 2022. године). Суд примећује да је подносиоце представке у уставном поступку тражила, између осталог, обештећење услед неизвршења пресуде којом јој је додељено вршење родитељског права над сином, као и због пропуста државе да јој обезбеди одржавање личних односа са њим. Суд сходно томе прихвата да је подносиоце представке изнела суштину својих притужби Уставном суду, дајући му прилику да спречи или исправи наводне повреде. Штавише, сâм Уставни суд није одбацио притужбе подносиоце представке на основу тога што није исцрпела ниједан други, ранији, делотворни правни пут. Стога би такође било неоправдано формалистички да Суд сада утврди другачије (видети горенаведени став 12.; видети такође, *mutatis mutandis*, *Драган Петровић против Србије*, број 75229/10, ст. 55. и 57, од 14. априла 2020. године, и *Неговановић и други*, цитиран горе, став 67.).

18. Имајући у виду горе наведено, Суд одбацује приговор Владе у вези са захтевом за исцрпљивањем домаћих правних средстава.

(c) Закључак

19. Суд констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити неприхватљива по било ком другом основу наведеном у члану 35. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

В. Основаност

1. Поднесци страна

20. Подносиатељка представке је остала при својим притужбама.

21. Влада није учила никакву повреду права подносиатељке представке. По њеном мишљењу, домаћи судови су решили спор око вршења родитељског права у потпуности у складу са стандардима Конвенције, заснивајући своје одлуке на најбољим интересима детета. Предметни поступак је био сложен и осетљиве природе. Судови су пажљиво проценили ситуацију. Они су саслушали обе стране, као и вештаке и сведоке. Домаће власти су уложиле све напоре како би обезбедиле одржавање личних односа подносиатељке представке са својим дететом.

2. Оцена Суда

22. Суд понавља да обострано уживање родитеља и детета у заједничком друштву представља основни елемент „породичног живота” у смислу члана 8. Конвенције (видети, међу осталим изворима, *Olsson против Шведске (број 1)*, од 24. марта 1988. године, став 59, Серија А број 130, и *Зорица Јовановић против Србије*, број 21794/08, став 68, ЕСЉП 2013).

23. Иако је суштински циљ члана 8. да појединца заштити од произвољног мешања јавних власти, ту постоје, поред тога, и позитивне обавезе својствене делотворном „поштовању” породичног живота (видети, међу осталим изворима, *Marckx против Белгије*, од 13. јуна 1979. године, став 31, Серија А бр. 31, и *Зорица Јовановић против Србије*, цитиран горе, став 69.). Ово укључује и обавезу националних власти да предузму мере у циљу поновног спајања родитеља са њиховом децом и да омогуће таква поновна спајања (видети, на пример, *В.А.М. против Србије*, број 39177/05, став 132, од 13. марта 2007. године). Ово се такође односи и на случајеве у којима се спорови о одржавању личних односа и утврђивању вршења родитељског права над децом јављају између родитеља и/или других чланова породице деце (видети *Gluhaković против Хрватске*, број 21188/09, став 56, од 12. априла 2011. године).

24. Суд је већ утврдио да неделотворно, а нарочито одложено, вођење поступка за утврђивање вршења родитељског права и одређивање контаката може довести до повреде позитивних обавеза из члана 8. (видети *Eberhard и М. против Словеније*, бр. 8673/05 и 9733/05, став 127, од 1. децембра 2009. године, и *S.I. против Словеније*, број 45082/05, став 69, од 13. октобра 2011. године). У случајевима који се тичу односа особе са његовим или њеним дететом, дужност је правосудних органа да покажу изузетну ревност с обзиром на ризик да протек времена може довести до *de facto* решавања ствари. Ова обавеза, која је одлучујућа при процени да ли је предмет саслушан у разумном року како се то захтева чланом 6. став 1. Конвенције, такође чини део процедуралних захтева обухваћених чланом 8. (видети, на пример, *Süß против Немачке*, број 40324/98, став 100, од 10. новембра 2005. године, и *Strömblad против Шведске*, број 3684/07, став 80, од 5. априла 2012. године).

25. Након што је испитао поднеске страна у спору о овом питању, Суд не може да прихвати да је поступком доношења одлуке у овом предмету обезбеђено дужно поштовање интереса подносиатељке представке заштићених чланом 8. С тим у вези, он се позива на дужину поступка за утврђивање вршења родитељског права над дететом. Судско решавање спора трајало је више од десет година, од којих пет и по година потпада под надлежност Суда *ratione temporis* (видети горенаведене ст. 1. и 6.). У недостатку било каквих доказа да је подносиатељка представке допринела било каквом одлагању поступка, Суд сматра да су национални правосудни органи пропустили да испоштују своју обавезу да брзо делују и да покажу изузетну ревност приликом испитивања њеног случаја. Дуготрајно испитивање предмета резултирало је *de facto* утврђивањем ствари, и спречило је подносиатељку представке да развије смислен однос са својим сином.

26. Током предметног периода, подносиатељка представке такође није била у могућности да редовно виђа свог сина, при чему у већини случајева њихово оставривање личног односа није трајао дуже од два сата (видети став 8. горе).

27. Суд на крају има на уму чињеницу да је задатак домаћих власти био отежан услед лоших односа у породици. Међутим, недостатак сарадње између разведених родитеља не представља околност која сама по себи може ослободити власти од њихових обавеза у смислу члана 8. (видети *Zawadka против Пољске*, број 48542/99, став 67, од 23. јуна 2005. године). Домаће власти годинама нису предузимале довољно делотворне мере као одговор на опструктивно понашање К.Т., као и у погледу постизања помирења сукобљених интереса страна у спору. Иако је тачно да је К.Т. био осуђен за отмицу детета 2006. године (видети горенаведени став 10.), таква мера одређена од стране власти, у одсуству предузимања било каквих позитивних корака зарад обезбеђивања приступа подносиоце представке њеном сину, се не може сматрати адекватним одговором на ургентност ситуације.

28. Узимајући у обзир горе наведено, Суд закључује да су српске власти пропустиле да предузму све неопходне кораке, који су се разумно могли очекивати у датим околностима, да обезбеде делотворно уживање родитељских права подносиоце представке, или да на било који други начин омогуће њено поновно спајање са њеним сином. Сходно томе, дошло је до кршења члана 8. Конвенције.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 6. КОНВЕНЦИЈЕ

29. Подносиоце представке се такође притуживала да је друга група поступака за утврђивање вршења родитељског права био у супротности са условом разумног рока из члана 6. Имајући у виду чињенице у предмету, поднеске страна у спору и своје налазе дате горе, Суд сматра да је испитао главно правно питање постављено у предметној представи, те да нема потребе да донесе посебну одлуку о прихватљивости и основаности предметне жалбе (видети, *mutatis mutandis*, *Центар за правне ресурсе у име Valentin Câmpeanu против Румуније* [BB], број 47848/08, став 156, ЕСЉП 2014).

ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

30. Подносиоце представке је тражила износ од 20.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете.

31. Влада је оспорила овај захтев.

32. Суд сматра да је подносиоце представке засигурно претрпела одређену нематеријалну штету. Имајући у виду природу повреде утврђене у овом предмету и дајући своју процену на правичној основи, у складу са захтевима члана 41. Конвенције, Суд додељује подносиоце представке износ од 4.000 евра (ЕУР) у вези с тим/ у погледу овога, као и било који порез који се може наплатити на тај износ.

33. Подносиоце представке је такође тражила износе од 365.200 динара (РСД) и 107.500 динара (РСД) на име трошкова и издатака насталих пред домаћим судовима и пред судом. Такође је тражила надокнаду од 840 евра (ЕУР) на име трошкова превода.

34. Влада је сматрала да су тражени износи у вези са домаћим поступцима постављени превисоко и да су непоткрепљени, остављајући преостала потраживања Суду на одлучивање.

35. Према судској пракси Суда, подносиоце представке има право на надокнаду трошкова и издатака само у оној мери у којој је доказано да су стварно и нужно настали и да су разумни у погледу њиховог износа. У конкретном предмету, имајући у виду документацију у свом поседу и горенаведене критеријуме, Суд сматра да је разумно досудити подносиоце представке износ од 2.500 евра (ЕУР), којим би се покрили трошкови по свим тачкама.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Проглашава* жалбу на основу члана 8. Конвенције прихватљивом;

2. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 8. став 1. Конвенције;

3. *Утврђује* да нема потребе за засебним одлучивањем о прихватљивости или основаности притужбе на основу члана 6. Конвенције;

4. Утврђује

(a) да Тужена држава треба да подносиољки представке исплати, у року од три месеца, следеће износе који ће бити конвертовани у националну валуту Тужене по важећем курсу на дан измирења;

(i) 4.000 евра (ЕУР) (словима: четири хиљаде евра), као и било који порез који се може наплатити у погледу нематеријалне штете;

(ii) 2.500 евра (ЕУР) (словима: две хиљаде пет стотина евра), као и било који порез који се може наплатити подносиољки представке у погледу трошкова и издатака;

(b) да, од истека наведених три месеца до измирења, треба да исплати затезну камату на горе наведене износе по стопи која је једнака граничној каматној стопи Европске централе банке током периода неиспуњавања обавеза, уз додатак од три процентна поена;

5. Одбацује преостали део захтева подносиољке представке за правичним задовољењем.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 4. јула 2023. године, у складу са правилом 77, ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Branimir Pleše

в.д. секретара одељења

Faris Vehabović

председник